

Tauriainen Laura

Turvaton kiintymyssuhde riskitekijänä lapsen käytöshäiriödiagnoosiin

Kandidaatin tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Erityispedagogiikka
2019

Oulun yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Turvaton kiintymyssuhde riskitekijänä lapsen käytöshäiriödiagnosiin
Laura Tauriainen
Kandidaatin tutkielma, 31 sivua,
Huhtikuu 2019

Avainsanat: Turvaton kiintymyssuhde, käytöshäiriö, psyykkinen kehitys, maailmankuva, lapset.

Lapsen ja vanhemman välinen kiintymyssuhde vaikuttaa monella tavalla lapsen kehitykseen. Turvallisen kiintymyssuhteen ansioista lapsi sopeutuu paremmin yhteiskuntaan ja saa suojaavia tekijöitä yhteisössä pärjäämiseksi, kun taas turvaton kiintymyssuhde lisää riskiä monille kehitysviivästymille ja mielenterveysongelmille.

Tässä työssä selvitetään kirjallisuudesta turvattoman kiintymyssuhteen vaikutusta lapsen kehityksessä sellaisiin osa-alueisiin, jotka lisäävät riskiä käytöshäiriödiagnosiin saamiselle. Psykkisistä kehitysviivästymistä käsitellään heikkoja mentalisaatiotaitoja, vaikeuksia tunteiden hallinnassa, heikkoja itsehillintätaitoja sekä tunnekyllyyttä ja väärää identiteettiä. Psykkisten kehitysviivästymien lisäksi turvaton kiintymyssuhde lisää riskiä useisiin mielenterveysongelmiin, mutta työssä keskitytään vain masennukseen, sillä se voi tulla esille häiriökäytöksenä ja täten lisätä riskiä käytöshäiriödiagnosiin saamiselle. Lisäksi työssä selvitetään, miten turvaton kiintymyssuhde vaikuttaa lapsen maailmankuvaan sekä mitkä tekijät voivat saada turvattomassa kiintymyssuhteessa elävän lapsen rikkomaan tietoisesti yhteisön sääntöjä ja normeja.

Työssä tehtyjen selvitysten perusteella turvaton kiintymyssuhde aiheuttaa useita ongelmia, jotka lisäävät riskiä ICD-10 käytöshäiriödiagnosiin kriteereiden täyttymiselle. Käytöshäiriön yksi mahdollinen aiheuttaja on siis turvaton kiintymyssuhde ja tärkeä tukimuoto käytöshäiriön hoitoon on tarjota lapselle korvaava turvallinen kiintymyssuhde tai korjata vanhemman ja lapsen välinen turvaton kiintymyssuhde.

Sisältö

1	Johdanto	1
2	Tutkimuksen lähtökohdat	3
3	Käsitteiden määrittelyä	4
3.1	Turvallinen ja turvaton kiintymyssuhde	4
3.2	Käytöshäiriö.....	5
3.3	ICD-10 tautiluokitus	5
4	Turvattoman kiintymyssuhteen vaikutus lapsen psyykkiseen kehitykseen	7
4.1	Mentalisaation häiriö	7
4.2	Tunteiden säätelyn ongelmat	9
4.3	Heikko itsehillintä.....	10
4.4	Identiteetin kadottaminen ja tunnekyllämyys	12
4.5	Käytöshäiriön taustalla oleva masennus	14
5	Turvattoman kiintymyssuhteen vaikutus lapsen ajatusmaailman muodostumisessa	16
5.1	Lapsen maailmankuva	16
5.2	Lapsen kuva itsestään	17
5.3	Moraalin kehittyminen.....	18
6	Turvattomassa kiintymyssuhteessa elävän lapsen tietoinen häiriökäyttäytyminen	19
6.1	Häiriökäytös antaa lapselle liikkumatilaa	19
6.2	Pahan olon purkaminen ympäristöön ja tiedostamaton avun pyytäminen	20
6.3	Lapsi pelkää emotionaalista läheisyyttä.....	21
7	Johtopäätökset	23
8	Pohdinta	25
	Lähteet	28

1 Johdanto

Lapsi tarvitsee kehityksensä tueksi lämpimän ja jatkuvan kiintymyssuhteen vanhempansa kanssa. Lapsen kokiessa, että hän on vanhemmalleen rakas, hänen psyykkiset, mentaaliset ja sosiaaliset taidot pääsevät kehittymään ja lapsi tulee osaksi sosiaalista maailmaa. (Bowlby, 1955, 75 ja 82.)

Kiintymyssuhdeteoria perustuu John Bowlbyn ajatteluun ja tutkimuksiin, joiden mukaan lapsen varhaiskehitystä säätelee vanhemman tapa suhtautua lapsen kommunikointialoituksiin. Vanhemman toiminnan perusteella lapsi luo käsityksen siitä hyväksyykö vanhempi hänet ja välittääkö hänestä. Neurobiologisten tutkimusten löydökset ovat vahvistaneet Bowlbyn esittämiä teorioita varhaisten kokemusten kauaskantoisesta merkityksestä. Ajan myötä kiintymyssuhdeteorian havaintoja on alettu soveltaa yhä enemmän psykoterapiassa ja lastensuojelussa. (Sinkkonen, 2004, 1866.) Lastenkodeissa on opittu ymmärtämään myös käytöshäiriön ja turvattoman kiintymyssuhteen välinen yhteys, jonka vuoksi niissä pyritään korjaamaan vanhemman ja lapsen välinen turvaton kiintymyssuhde tai tarjoamaan lapselle korvaava turvallinen kiintymyssuhde toiseen aikuiseen. (Karppinen, 1999, 16; Karppinen, 1999, 73.)

Laajasalo (2016) korostaa koulun vastuuta ennaltaehkäisyssä, sillä monet tukea tarvitsevat oppilaat eivät pääse psykiatrisen hoidon piiriin, mutta miltei kaikki heistä ovat normaalissa kouluopetuksessa. Käytösongelmiin, sekä niitä aiheuttaviin riskitekijöihin puuttuminen on sekä inhimillistä että taloudellista ennaltaehkäisyä. (Laajasalo, 2016, 148.) Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan koulun tehtävänä opettamisen lisäksi on myös oppilaiden kasvattaminen, joten koulun vastuulla on auttaa käytöshäiriödiagnoosin saaneita oppilaita sopeutumaan yhteisön sääntöihin ja normeihin (POPS, 2014). Jos lapsen ongelman syitä ei selvitetä ja hoideta, vaan keskitytään ainoastaan ongelman aiheuttaman käytöksen poistamiseen, voivat ongelmat ilmetä nuoruudessa tai aikuisuudessa uudestaan erimuotoisena ja jopa vakavampana (Puura, 1998, 73).

Tämän kandidaatintyön tavoitteena on tutkia, millä tavalla vanhemman ja lapsen välinen turvaton kiintymyssuhde vahingoittaa lapsen kehitystä ja vääristää lapsen ajatusmaailmaa sekä miksi ne lisäävät riskiä ICD-10 luokituksen mukaisen käytöshäiriödiagnoosin saamiselle. Ongelmallisesti käyttäytyvien lasten tukemiseksi kouluhenkilökunnan on ymmärrettävä, miksi lapsi käyttäytyy huonosti ja mitä kehitysviivästyksiä turvaton kiintymyssuhde on aiheuttanut lapsessa (Karppinen, 1999, 14).

Luvuissa kaksi ja kolme esitetään tutkimuskysymykset ja menetelmä tutkielman tekemiseen sekä avataan työssä käytettäviä käsitteitä ja termejä. Neljännessä luvussa käsitellään turvattoman kiintymyssuhteen vaikutusta lapsen psyykkiseen kehitykseen sekä selvitetään, miten masennus on yhteydessä lapsen häiriökäytökseen. Viidennessä luvussa käydään läpi turvattoman kiintymyssuhteen vaikutusta lapsen maailmankuvan ja identiteetin kehittymiseen sekä tuodaan esille, miten vääristynyt maailmankuva ja identiteetti vaikuttavat lapsen moraalien kehittymiseen. Kuudennessa luvussa keskitytään lapsen tietoiseen häiriökäytökseen ja selvitetään tietoisien häiriökäytöksen taustalla olevia tiedostamattomia ominaisuuksia. Lopuksi luvussa seitsemän esitetään johtopäätökset ja luvussa kahdeksan on pohdintaa kerätyn aineiston perusteella.

2 Tutkimuksen lähtökohdat

Tämän tutkielman tavoitteena on vastata seuraaviin, lapsen ja vanhemman turvatonta kiintymyssuhdetta käsitteleviin kysymyksiin.

Tutkimuskysymys 1: Miten turvaton kiintymyssuhde vaikuttaa lapsen kehityksessä osa-alueisiin, jotka lisäävät riskiä käytöshäiriödiagnoosin saamiseen?

Tutkimuskysymys 2: Miten turvaton kiintymyssuhde vaikuttaa lapsen maailmankuvaan?

Tutkimuskysymys 3: Mitkä tekijät saavat turvattomassa kiintymyssuhteessa elävän lapsen rikokomaan tietoisesti yhteisön sääntöjä ja normeja?

Työn tavoitteena on tutkia, miksi turvaton kiintymyssuhde lisää riskiä lapsen häiriökäytökseen. Vanhemman ja lapsen väliset kiintymyssuhteet ovat aina erilaisia ja turvaton kiintymyssuhde vaikuttaa lapsiin eri tavoin, joten ei voida sanoa vain yhtä näkemystä siitä, miksi turvaton kiintymyssuhde lisää riskiä häiriökäytökseen ja käytöshäiriödiagnoosiin.

Tutkimuksessa keskitytään häiriökäytökseen, joka johtuu lapsen ja vanhemman turvattomasta kiintymyssuhteesta, jonka vuoksi työssä ei huomioida lapsen iän, kulttuurin, kavereiden, median tai lapsen synnynnäisten ominaisuuksien lisäämää riskiä käytöshäiriödiagnoosin saamiselle. Työssä ei myöskään huomioida sellaisia turvattoman kiintymyssuhteen aiheuttamia kehitysviivästymiä tai tunne-elämän ongelmia, jotka eivät lisää riskiä käytöshäiriödiagnoosin saamiselle.

Kandidaatintutkielman tarkoituksena on tarjota kattava yleiskatsaus aiheesta tiivistämällä aikaisempia tutkimuksia ja tekemällä johdonmukainen yhteenveto, joten narratiivinen yleiskatsaus sopii hyvin työn aineistokeruumenetelmäksi. Narratiivisen yleiskatsauksen haasteena on systemaattisuuden puute aineistonkeruussa, jonka vuoksi työn vaarana on muodostua johdattelevaksi tai puolueelliseksi. (Salminen, 2011, 6 & 7.) Tutkimuskysymykset ovat narratiivisen yleiskatsauksen tavoin laajoja ja kysymyksien avulla on myös pyritty rajaamaan työtä (Suho-
nen, Axelin & Stolt, 2016, 9).

3 Käsitteiden määrittelyä

Tässä luvussa määritellään kandidaatintyössä käytettyjä termejä ja käsitteitä. Esiteltäviä käsitteitä käytetään paljon tulevissa luvuissa, joten niiden ymmärtäminen on oleellista.

3.1 Turvallinen ja turvaton kiintymyssuhde

Kiintymyssuhteella tarkoitetaan lapsen ja vanhemman välistä suhdetta (Tamminen, 2004, 51). Mary Ainsworth havainnoi 1960-luvulla äitien ja vauvojen yhdessäoloa ja löysi kolme kiintymyssuhdemallia, joita oli turvallinen-, välttelevä- ja ristiriitainen kiintymyssuhde (Sinkkonen, 2004, 1867).

Turvallinen kiintymyssuhde syntyy, kun vanhemmat ottavat lapsensa tarpeet huomioon ja lohduttavat lastaan, kun hän on negatiivisten tunteiden vallassa. Vanhempien hoivan ansioista lapsen ja vanhemman välille syntyy turvallinen kiintymyssuhde ja tämän suhteen ansioista lapsen emotionaaliset ja sosiaaliset taidot pääsevät kehittymään normaalisti. Välttelevässä kiintymyssuhteessa vanhempi odottaa lapsen selviävän itsenäisesti kielteisistä tunteistaan ja ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa lapsi saa epäjohdonmukaisesti tarvitsemaansa hoivaa. Jos välttelevä tai ristiriitainen kiintymyssuhde on lievä, ei niistä aiheudu suurta haittaa lapsen kehitykseen, mutta vaikeana ne lasketaan usein kuuluvaksi organisoimattomaan kiintymyssuhteeseen. (Sinkkonen & Kalland, 2016, 75, 76, 80 ja 81.)

Organisoimaton kiintymyssuhdemalli on Ainsworthin löytämien kiintymyssuhdemallien jälkeen löydetty kiintymyssuhdetyyppi ja se aiheuttaa eniten riskitekijöitä lapsen kehitykselle (Raaska, Sinkkonen & Westerinen, 2016, 233). Organisoimaton kiintymyssuhde syntyy lapsen pahoinpitelystä, laiminlyönnistä tai vanhemman äkillisistä mielenvaihteluista, jotka eivät ole yhteydessä lapsen tarpeisiin ja kommunikointi yrityksiin (Siegel, 2012, 135).

Tässä työssä käytetään käsitteenä turvatonta kiintymyssuhdetta, sillä määritelmään halutaan sisällyttää myös ne lapset, jotka elävät vaikeassa välttelevässä tai ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa, joiden kiintymyssuhteet eivät vakavuudeltaan riitä organisoimattoman kiintymyssuhteen määritelmään. Välillä työssä kuitenkin käytetään organisoimaton kiintymyssuhde käsitettä, kun halutaan korostaa laiminlyönnin tai kaltoinkohtelun vakavuutta.

3.2 Käytöshäiriö

Käytöshäiriöllä tarkoitetaan lapsen tai nuoren häiritsevää käytöstä, joka aiheuttaa haittaa lapselle itselleen sekä lapsen ympäristölle. Käytöshäiriödiagnoosin saamiseksi lapsen häiritsevän käytöksen tulee olla pitkäaikaista sekä sen tulee olla vahvempaa, kuin ikään kuuluvan häiritsevän käytöksen. (Aronen & Lindberg, 2016, 255.) Käytöshäiriöön lasketaan usein sellainen lapsen käytös, joka estää häntä sopeutumasta yhteisön odotuksiin ja vaatimuksiin (Kauffman, 2005, 24).

3.3 ICD-10 tautiluokitus

ICD-10 (International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems, Tenth Revision. Geneva 1992) on maailman terveysjärjestön tuottama tautiluokitus, jota käytetään myös Suomessa eri tautien diagnoosin tukena (Komulainen, 2011 14). Tässä työssä käytetään ICD-10:stä käytöshäiriön tautiluokituksen (F91) mukaisia ydinoireita ja diagnostisia kriteereitä, siten kuin ne ovat esitettynä Aronen ja Lindbergin teoksessa (Aronen & Lindberg, 2016, 256). Nämä ovat myös esitettynä tiivistettynä taulukossa 1.

Taulukko 1. Tiivistelmä käytöshäiriön diagnostisista kriteereistä (mukaillen Aronen & Lindberg, 2016, 256)

Käytöshäiriön diagnostiset kriteerit ICD-10-luokituksen mukaan	
Toistuva ja itsepintainen muiden oikeuksia ja ikäryhmän tärkeitä sosiaalisia normeja rikkova käyttäytymismalli, joka ilmenee kolmen tai useamman seuraavan kriteerin täyttymisenä viimeisten 12 kuukauden ja ainakin yhden täyttymisenä viimeisten kuuden kuukauden aikana.	
<i>Aggressiivisuus ihmisiä ja eläimiä kohtaan</i>	<ul style="list-style-type: none">• Usein sortaa, uhkailee tai pelottelee muita.• Aloittaa usein tappeluita.• On käyttänyt asetta, jolla voi aiheuttaa pahoja fyysisiä vammoja.• On ollut fyysisesti julma ihmisille.• On ollut fyysisesti julma eläimille.• On ryöstänyt uhkailemalla uhria.• On pakottanut jonkun seksuaaliseen toimintaan.
<i>Omaisuuksien tuhoaminen</i>	<ul style="list-style-type: none">• On ollut syyttämässä tahallaan tulta tarkoituksena vakavien vahinkojen aiheuttaminen• On tahallaan tuhonnut toisten omaisuutta.
<i>Vilpillisyys ja varkaus</i>	<ul style="list-style-type: none">• On murtautunut jonkun muun kotiin, rakennukseen tai autoon.

	<ul style="list-style-type: none"> • Valehtelee usein saadakseen tavaroita tai palveluksia tai välttääkseen velvollisuuksia. • On varastanut arvokkaita tavaroita uhkaamatta uhria.
<i>Vakava sääntöjen rikkominen</i>	<ul style="list-style-type: none"> • On ainakin kahdesti karannut yöksi asuessaan vanhempien tai sijaisvanhempien luona • On pinnannut usein koulusta jo ennen 13. ikävuotta.
Vaikeusaste	
<i>Lievä</i>	Vähän tai ei lainkaan enemmän käytöshäiriötä kuin vaaditaan diagnoosin tekemiseen, ja ne aiheuttavat vain hieman haittaa muille ihmisille (esimerkiksi valehtelu, pinnaaminen, luvaton myöhäinen kotiintulo).
<i>Keskivaikea</i>	Jonkin verran tai kohtalaisesti käytöshäiriöitä ja haittaa muille ihmisille (esimerkiksi uhkaamatta varastaminen, vandalismi).
<i>Vaikea</i>	Paljon enemmän käytöshäiriöitä kuin vaaditaan diagnoosin tekemiseen, ja ne aiheuttavat huomattavasti haittaa muille ihmisille (esimerkiksi pakottaminen seksuaaliseen tekoon, fyysinen julmuus, aseiden käyttö, ryöstö, murto).

4 Turvattoman kiintymyssuhteen vaikutus lapsen psyykkiseen kehitykseen

Kiintymyssuhteen laatu vaikuttaa monella tavalla lapsen psyykkiseen kehitykseen. Tässä luvussa keskitytään niihin turvattoman kiintymyssuhteen aiheuttamiin kehitysviivästymiin, jotka lisäävät riskiä käytöshäiriödiagnoosin saamiselle. Ensimmäisenä käsitellään mentalisaatiotaitoja, jotka vaikuttavat lapsen kykyyn ymmärtää sekä muita että itseään. Seuraavaksi keskitytään siihen, miten kiintymyssuhde vaikuttaa lapsen tunteiden hallinnan kehittymiseen ja itsehillintään. Viimeisenä käsitellään lapsia, joiden tunteiden hallinta ja itsesäätelytaidot ovat kehittyneet normaalisti, mutta sen sijaan turvaton kiintymyssuhde on vääristänyt heidän identiteettiään tai muodostanut heistä tunnekylmiä.

4.1 Mentalisaation häiriö

Mentalisaatiotaidoilla tarkoitetaan kykyä ymmärtää sekä omia että muiden tunteita ja ajatuksia ja niiden kehittymiseen vaikuttaa vanhemman ja lapsen kiintymyssuhteen laatu (Allen, Fonagy & Bateman, 2008, 203; Pajulo, Salo & Pyykkönen, 2016, 85). Vanhempien kyky tunnistaa lapsen tunteet ja tarpeet vaikuttavat kiintymyssuhteen laatuun sekä tukee lapsen mentalisaation kehittymistä (Siegel, 2012, 100).

Turvallisessa kiintymyssuhteessa vanhempi tunnistaa lapsen kokemat tunteet sekä kykenee auttamaan lasta rauhoittumaan, kun lapsi on ahdistunut (Siegel, 2012, 100). Vanhemman samanaikainen empaattisuus ja rauhallisuus auttaa lasta rauhoittumaan sekä edistää lapsen kykyä oppia tunnistamaan omia tunteitaan. Empaattisuuden avulla vanhempi osoittaa ymmärtävänsä lapsensa ahdistuksen ja rauhallisuudella hän osoittaa, ettei lapsella ole hätää. (Shemmings & Shemmings, 2011, 136.) Lapsen kokiessa, että hänen tarpeensa sekä tunteensa huomioidaan ja niihin reagoidaan oikein, hänelle syntyy valpas ja rauhallinen mielentila. Tämän mielentilan ansioista lapsi kykenee laajempaan sosiaaliseen havainnointiin ja täten oppii ymmärtämään omaa ja muiden mieltä. (Pajulo, Salo & Pyykkönen, 2016, 83 ja 84.)

Jos vanhempi ei kykene rauhoittamaan lastaan, lapsi jää jatkuvaan ahdistuksen tunteeseen, eikä lapsi tällöin jaksa keskittyä oman tai muiden mielen ymmärtämiseen. Vanhempien kaltoinkohdellun tai laiminlyönnin vuoksi lapsi voi myös olettaa, että muut ajattelevat hänen olevan huono ja paha ihminen. Tästä voi seurata, että lapsi ei enää pyri ymmärtämään muiden mieltä, sillä

kaikelle käytökselle toimii perusteena lapsen oma negatiivinen näkemys hänestä itsestään. (Siegel, 2012, 140.) Lapsi voi yrittää suojata itseään turvattoman kiintymyssuhteen aiheuttamalta kivulta, tukahduttamalla kuvittelu- ja pohtimiskykynsä, jotta ei joutuisi tulemaan siihen johtopäätökseen, että hänessä on jokin vikana. Lapselle voi olla myös vaikeaa ymmärtää epäjohtomukaisesti toimivia vanhempia, jonka vuoksi lapsi ei voi harjoittaa mentalisaatiotaitojansa enustamalla vanhempiensa toimintaa. (Pajulo, Salo & Pyykkönen, 2016, 85.)

Pajula, Salo ja Pyykkönen (2016) toivat esille, että tukahdutetun kuvittelukykynsä vuoksi lapsen mentalisaatiokyky voi jäädä taaperoikään kuuluvan psyykkisen ekvivalenssin ja teleologisen kokemisen tasolle, jolloin lapsi voi tulkita muiden ihmisten ajatuksia ja tunnetiloja oman mielentilansa perusteella. Tällöin lapsen omat ahdistuksen tunteet saavat lapsen tulkitsemaan ympäristönsä ilkeäksi, vihamieliseksi ja aggressiiviseksi. Ympäristön negatiivinen tulkinta voi saada lapsen kokemaan, että hän on oikeutettu käyttämään väkivaltaa itsepuolustukseksi. (Pajulo, Salo & Pyykkönen, 2016, 84, 85 ja 87.)

Myös omien tunteiden ymmärtäminen voi olla haastavaa lapselle, joka on elänyt turvattomassa kiintymyssuhteessa (Pajulo, Salo & Pyykkönen, 2016, 85). Jos vanhempi ei kykene samaistumaan lapsen tunnetilaan ja osoittaa lapselleen vain niitä tunteita, joita lapsen käytös hänessä herättää, ei lapsi opi tunnistamaan omia tunteitaan. Jos lapsi ei tunnista kokemiaan negatiivisia tunteita, ei hän myöskään kykene käsittelemään niitä, jolloin negatiiviset tunteet pääsevät kasvamaan hallitsemattomiksi. Heikko käsitys omista tunteista voi saada lapsen tulkitsemaan esimerkiksi kasvaneet pelon, jännityksen, surun tai ahdistuksen tunteet vihana. (Shemmings & Shemmings, 2011, 135 ja 141.) Lapsen tulkitessa omat tunteensa vihana, hän voi myös herkemmin reagoida ympäristön virikkeisiin aggressiivisesti (Aronen & Lindberg, 2016, 255).

Heikko tai vääristynyt mentalisaatio lisää riskiä käytöshäiriödiagnoosin saamiselle, sillä heikon mentalisaation vuoksi lapsi tulkitsee herkemmin ympäristönsä vihamielisenä sekä luulee omien tunteidensa olevan ärtymystä ja vihaisuutta (Pajulo, Salo & Pyykkönen, 2016, 85). Tämä lisää riskiä lapsen aggressiiviselle käyttäytymiselle, jolloin lapsi myös täyttää herkemmin ICD-10 käytöshäiriöluokituksesta *“aggressiivinen ihmisiä ja eläimiä kohtaan”* -kohtaan kuuluvia ominaisuuksia. Kaltoinkohtelevassa ilmapiirissä lapsi voi myös oppia käyttämään mentalisaatioita pääasiassa muiden ihmisten manipuloimiseen tai petkuttamiseen, jolloin hänellä on suurempi riski täyttää ICD-10 luokituksesta *“vilpillisyys ja varkaus”* -kohdan. (Aronen & Lindberg, 2016, 256.)

4.2 Tunteiden säätelyn ongelmat

Vauva ei osaa luonnostaan säädellä tunteitaan, jonka vuoksi hän tarvitsee ulkopuolisen ihmisen lohdutusta ja hoivaa päästäkseen eroon pahasta olostaan (Tuompo-Johansson & Toivainen 2015, 14). Turvallisessa kiintymyssuhteessa vanhemmat säätelevät itkevän lapsen tunteita hoivaamalla ja lohduttamalla lasta. Vanhempien hoivan ansioista lapselle jää turvallinen muistijälki vanhempien huolenpidosta ja ikävien tunteiden katoamisesta. (Siegel, 2012, 55.) Muistot vanhempien hoivan ja lohdutuksen rauhoittavasta vaikutuksesta auttavat lasta säätelämään vähitellen yhä itsenäisemmin ahdistuksen ja stressin tunteitaan (Pajulo, Salo & Pyykkönen, 2016, 83). Tunteiden säätelyn avulla lapsi alkaa myös ymmärtämään tapahtumia, jotka on aiemmin herättänyt hänessä pelkoa ja häpeää (Hughes, 2011, 25).

Jos lapsella ei ole muistoja vanhempien hoivan rauhoittavasta vaikutuksesta, hän ei opi säätelämään tunteitaan (Shemmings & Shemmings, 2011, 84). Tämän vuoksi turvattomassa kiintymyssuhteessa elävät lapset joutuvat stressaavissa tai ahdistavissa tilanteissa muita lapsia herkemmin taistele tai pakene -tilaan, eli he menettävät kyvyn hallita tunteitaan ja käytöstään, jonka vuoksi stressin sietokyvyn ylittyminen voi tulla lapsilla esille aggressiivisena käyttäytymisenä (Myllynen, 2014, 48; Pearce, 2009, 41). Lapsi ei myöskään osaa hakea muilta aikuisilta turvaa pahaan oloonsa, sillä hänen vanhempansa eivät ole tarjonneet lapselleen turvaa, kun lapsi on sitä tarvinnut (Shemmings & Shemmings, 2011, 126). Tämän vuoksi lapsen ainoa tapa, jolla hän osaa rauhoittaa itsensä voi olla aggressiivinen ja tuhoisa käyttäytyminen (Allen, Fonagy & Bateman, 2008, 206). Lehto-Salo (2014) muistuttaa, että tunteiden hallinnan menettäminen ja siitä seuraava epäasiallinen käytös on lapselle itselleenkin ikävä kokemus, sillä lapsi haluaisi hallita tunteitaan ja käytöstään (Myllynen, 2014, 48). Aikuinen voi parhaiten tukea tunteiden hallintansa menettänyttä lasta tarjoamalla lapselle ymmärrystä ja empatiaa (Pearce, 2009, 41).

Pearce (2009) tuo esille, että turvattomassa kiintymyssuhteessa elävät lapset ovat voineet oppia olemaan jatkuvasti varuillaan sekä etsimään ympäristöstä merkkejä vaarasta, vanhempiensa arvaamattoman käytöksen vuoksi. Tällaiset varhaislapsuuden kokemukset ovat voineet vaikuttaa lapsen aivojen kehitykseen, jonka vuoksi lapsen aivot käyvät, turvallisessakin ympäristössä, ylikierroksilla ja lapsi voi kokea jatkuvasti lievää ahdistuksen tunnetta. Turvattomassa ympäristössä elänyt lapsi voi myös huomata muita lapsia herkemmin ympäristön ärsykeitä ja häiriötekijöitä sekä reagoida niihin tavallista voimakkaammin. Lapsen taipumukseen käyttäytyä aggressiivisesti tai hyperaktiivisesti voi siis vaikuttaa, heikon tunteiden hallinnan lisäksi, lapsen

jo valmiiksi korkeampi vireystila ja ahdistus sekä lapsen taipumus tarkkailla ympäristöstä häiriötekijöitä. Lapsi voi antaa itselleen muita lapsia herkemmin luvan menettää kykynsä hallita käytöstään tai tunteitaan, jotta saisi aggressiivisella tai hyperaktiivisella käytöksellään purettua jatkuvaa ahdistuksen tunnetta ja saada hetkellisesti kokea rauhallisen olotilan. (Pearce, 2009, 41, 42 ja 43.)

Heikon tunteiden hallinnan ja muita lapsia korkeamman ahdistuksen vuoksi lapsi voi reagoida ympäristöstä tulevaan virikkeisiin väkivaltaisesti, esimerkiksi kokiessaan tullessa kohdelluksi epäoikeudenmukaisesti (Äärelä, 2012, 133). Jos lapsella on heikon itsehillinnän lisäksi mentalisaatiovaikeuksia, riski aggressiiviselle käytökselle lisääntyy. Mentalisaatiovaikeudet saavat lapsen tulkitsemaan ympäristönsä vihamielisesti, jonka vuoksi lapsi voi menettää itsehillinnän ja käyttäytyä aggressiivisesti yllättävissä tilanteissa. (Pajulo, Salo & Pyykkönen, 2016, 85.) Aggressiivinen lapsi on hädissään, sillä tunteet ovat ottaneet hänestä vallan, jonka vuoksi lapsi ei kykene ajattelemaan järkevästi (Karppinen & Pihlava, 2016, 119). Lapsen sietokyvyn ylittyminen ja ajatuksen juoksun sumeneminen voi näkyä esimerkiksi huutamisena, tavaroiden rikkomisena ja väkivaltaisuutena (Myllynen, 2014, 48). Edellä mainittu käytös lisää riskiä ICD-10 käytöshäiriö luokituksen *“aggressiivisuus ihmisiä ja eläimiä kohtaan”* ja *“omaisuuden tuhoaminen”* -kohtien toteutumiseen (Aronen & Lindberg, 2016, 256).

4.3 Heikko itsehillintä

Itsehillinnällä tarkoitetaan yksilön kykyä hallita ensisijaisia mielletekojaan sekä kykyä toimia ympäristön vaatimusten ja pitkänmatkan tavoitteiden mukaisesti (Aro, Laakso, & Närhi, 2007, 13). Itsehillinnän kehittymiseen vaikuttavat rajat, joita vanhemmat asettavat lapsille, sekä lapsen ja vanhemman välisen kiintymyssuhteen laatu (Medeleine & Wallbridge, 1985, 154).

Pienet lapset toimivat täysin impulssien ja hetkellisten halujensa varassa, eikä pieni lapsi kykene pohtimaan, mikä on hänelle parasta pitkällä tähtäimellä tai mitä vaatimuksia ympäristö asettaa hänen käytökselleen. Tämän vuoksi vanhemmat säätelevät pienten lasten toimintaa säännöillä ja rajoilla. Vanhempien sääntöjen avulla lapsi oppii ymmärtämään, ettei välitön halujen tyydyttäminen ole mahdollista. Tämän lisäksi lapsi oppii luopumaan osasta haluistaan, jotta voisi luoda elämäänsä pitkän tähtäimen tavoitteita. Halujen hallitseminen on osa lapsen itsehillintää ja tämän itsehillinnän ansioista lapsi oppii sopeutumaan paremmin ympäristöönsä. (Freud, 1981, 310 ja 459.) Kaikki vanhemmat eivät aseta lapselleen rajoja, minkä vuoksi lapsen

itsehillintä ei pääse kehittymään. Tällöin koulu voi olla ensimmäinen paikka, jossa lapsen käytökselle asetetaan odotuksia. Itsehillinnän heikon kehittymisen vuoksi lapsen on haastavaa muokautua koulun odotuksiin, minkä vuoksi hän voi saada koulun henkilökunnalta paljon negatiivista palautetta, vaikka haluaisikin toimia koulun asettamien odotusten mukaisesti. (Äärelä, 2012, 154 ja 193.)

Lapsi tarvitsee vanhemmiltaan rajojen lisäksi myös rakkautta ja huolenpitoa, jotta hänen itsehillintänsä voi kehittyä normaalisti (Bowlby, 1955, 59). Lämpimässä kiintymyssuhteessa elänyt lapsi luottaa vanhempiinsa ja uskoo vanhempiensa välittävän hänestä, jonka vuoksi hän myös olettaa vanhempien asettavan hänelle rajoja suojellakseen häntä (Pearce, 2009, 57 ja 60). Winnicottin (1985) mukaan lämpimässä ilmapiirissä luodut rajat tuovat lapselle turvallisuuden tunteen, jonka vuoksi lapsi ottaa vanhempien luomia rajoja omasta tahdostaan osaksi omaa ajatusmaailmaansa (Medeleine & Wallbridge, 1985, 154). Turvallisessa kiintymyssuhteessa elävä lapsi on tottunut vanhempiensa läheisyyteen, minkä vuoksi hän pyrkii toimimaan vanhempien asettamien rajojen mukaisesti, sillä vanhempien läheisyyden loppuminen on lapselle raskasta (Freud, 1981, 460). Pearce (2009, 57) tuokin esille, miten lapsi siis oppii säätelemään käyttötään pyrkiessään pitämään välinsä läheisiin ihmisiin kunnossa sekä välttääkseen asiattomasta käytöksestä syntyvän häpeän tunteen.

Vanhemmat voivat myös pyrkiä asettamaan lapselleen rajat, vaikka eivät osoittaisi lapselleen rakkautta ja emotionaalista huolenpitoa. Lapset, jotka uskovat, etteivät kykene saamaan vanhemmiltaan emotionaalista tukea, alkavat herkemmin elämään omien halujensa mukaisesti, eivätkä välitä vanhempiensa asettamista odotuksista. (Siegel, 2012, 122.) Turvattomassa kiintymyssuhteessa elävät lapset on usein pakotettu kunnioittamaan huoltajaansa, joten kunnioitus ei ole lapsesta itsestään lähtöisin, jonka vuoksi vanhempi ja lapsi elävät jatkuvassa jännitteessä (Pearce, 2009, 60). Lapsen välinpitämättömyys vanhempien asettamia rajoja kohtaan voi saada vanhemman koventamaan rankaisuja, jotta hän saisi lapsen käytöksen kuriin. Lapsi voi kuitenkin turtua jatkuvaan ojennukseen, jonka vuoksi vanhempi joutuu koko ajan koventamaan kuritusta. Lapsen turtuminen ja vanhempien kovenevat otteet, voivat johtaa siihen, että rankaisujen kovuus lähenee pahoinpitelyä. (Hentilä, Ellonen, Paavilainen, Kääriäinen & Koivula, 2010, 272.) Mitä vanhemmaksi lapsi kasvaa, sitä vaikeampaa hänen käyttötänsä on hallita kurilla (Winnicott, 1961, 238). Vaikka lapsen käytös saataisiin aisoihin rankaisujen avulla, se ei kuitenkaan tue lapsen itsehillintätaitojen kehittymistä. Kurilla hallitut lapset, eivät ole saaneet harjoitella itseohjautuvuutta, jonka vuoksi ulkoisen struktuurin loppuessa lapsen ongelmallinen ja

rajoja testaava käytös alkaa alusta. (Winnicott, 1950, 170.) Koska lapsi ei ole oppinut toimimaan vapaaehtoisesti vanhempansa odotusten mukaisesti, hän ei ole myöskään oppinut miettimään, miten hänen käytöksensä vaikuttaa hänen vanhempiansa. Lapsen ollessa kyvytön huomioidaan käytöksensä vaikutusta vanhempansa tunteisiin, hänen on myös vaikeaa ottaa huomioon, miten hänen käytöksensä vaikuttaa muihin ihmisiin. (Pearce, 2009, 34.)

Lapset, jotka toimivat usein hetken mielihoiteesta, eivätkä arvioi toimintansa seurauksia, tekevät muita lapsia useammin itselleen vahingollisia valintoja (Shemmings & Shemmings, 2011, 90). Itsehillintävaikeuksien vuoksi lapsi ei kykene organisoimaan omaa toimintaansa tai luomaan elämälleen pitkän tähtäimen tavoitteita (Winnicott, 1981, 225). Pahimmillaan lapsi voi elää täysin impulssien varassa pakottaen ympäristön luomaan rajat hänen käytökselleen (Winnicott, 1955, 195). Hetkellisten mielihoiteiden ja impulssien varassa eläminen sekä kykenemättömyys luoda elämään pitkän tähtäimen tavoitteita madaltaa kynnyksiä rikkoa sosiaalisia normeja ja sääntöjä vastaan. Voimakkaiden impulssien mukana toimiva lapsi voi kokea olevansa kykenemättömän hallitsemaan omaa toimintaansa, minkä vuoksi ei koe syyllisyyttä normien ja sääntöjen rikkomisesta. (Winnicott, 1965, 259.) Tämän vuoksi lapsi voi hetken mielihoiteesta toimia tavalla, joka täyttää ICD-10 käytöshäiriö luokituksesta monia kohtia (Aro, Laakso, & Närhi, 2007, 12 ja 14).

4.4 Identiteetin kadottaminen ja tunnekylläisyys

Osa turvattomassa kiintymyssuhteessa elävistä lapsista voi oppia hallitsemaan tunteitaan ja käytöstään luomalla itsestään valheellisen identiteetin tai kylmettämällä tunteensa. Väärällä identiteetillä toimivat ja tunnekylläiset lapset kykenevät ulkoisesti sopeutumaan ympäristön vaatimuksiin, minkä lisäksi he osaavat piilottaa mahdollisen häiriökäytöksensä. (Siegel, 2012, 130 & 131; Laajasalo, 2016, 150.)

Turvattomassa kiintymyssuhteessa elävä lapsi voi pyrkiä sopeutumaan ristiriitaiseen hoivaan luomalla itsestään väärän identiteetin (Winnicott, 1970, 224 ja 225). Väärä identiteetti syntyy, kun lapsi vastustaa itsessään kaikkia niitä asioita, jotka häiritsevät hänen ja hänen vanhempansa välistä kommunikaatioita (Siegel, 2012, 131). Väärän identiteetin avulla lapsi kykenee sopeutumaan vanhempien ristiriitaiseen hoivaan sekä oppii toimimaan myös kodin ulkopuolisten ympäristöjen odotusten mukaisesti. Ympäristöön sopeutuva lapsi ei kuitenkaan sisäistä ympäristön normeja, minkä vuoksi yhteisöön sopeutuminen on lapselle pinnallista ja merkityksetöntä. Lapsi ei siis arvosta yhteisön normeja, vaan noudattaa niitä vain tullakseen osaksi yhteisöä,

minkä vuoksi näennäisesti hyvin käyttäytyvän lapsen toiminnan takaa löytyy usein piilossa olevaa häiriökäytöstä, kuten esimerkiksi muiden kiusaamista, petkuttamista tai manipulointia. (Shemmings & Shemmings, 2011, 70.)

Lapsen olisi kuitenkin parempi tuoda emotionaalinen rikkiinäisyytensä esille selkeästi havaittavan häiriökäytöksen muodossa, kuin sopeutua näennäisesti ympäristön vaatimuksiin väärällä identiteetillä. Mitä kauemmin lapsi elää väärän identiteetin kautta, sitä enemmän hän hävittää todellista persoonaansa. (Winnicott, 1955, 191 ja 195.) Väärän identiteetin vuoksi lapsi voi kokea, ettei hänen kokemuksensa tapahdu hänelle, eikä täten koe tekojensa olevan osa hänen persoonaansa. Koska lapsi ei koe tekojensa olevan osa häntä, hän ei myöskään koe huonoa omaatuntoa häiriökäytöksestään. (Winnicott, 1965, 258.)

Ympäristön tapahtumien, kokemusten ja ihmissuhteiden muuttuessa lapselle merkityksettömäksi lapselle voi muodostua tunnekylmiä piirteitä (Winnicott, 1971, 225). Tunnekylmillä piirteillä tarkoitetaan syyllisyyden ja katumuksen tunteiden puuttumista, empatiakyvyn heikkoutta, pinnallisuutta, vaikeutta kantaa vastuuta teoistaan sekä herkkyyttä petkuttamiseen ja manipuloimiseen (Aronen & Lindberg, 2016, 258). Myös lapsuuden varhaisvaiheessa koettu puutteellinen hoiva lisää riskiä tunnekylmien piirteiden kehittymiselle (Laajasalo, 2016, 150). Kaltroinkohtelua tai laiminlyöntiä kokenut lapsi oppii kovettamaan tunteensa, jotta vanhempien patologisesta hoivasta aiheutunut ahdistus lievenisi (Bowlby, 1955, 63). Tunnekylmyys voi suojata lasta muiden ihmisten aiheuttamalta kivulta, mutta se myös estää muita ihmisiä auttamasta lasta, sillä tunnekylmyys vahingoittaa lapsen kykyä muodostaa aitoja suhteita muihin ihmisiin (Winnicott, 1970, 224 & 225; Bowlby, 1955, 63). Tunnekylmien lasten häiriökäytös tuleekin useammin esille heille läheisten ihmisten seurassa, sillä tunnekylmät lapset voivat pyrkiä käyttäytymään ulkoisesti normien ja sääntöjen mukaisesti, mutta pyrkiessään hyötymään läheisistä ihmisistä, heidän häiriökäytöksensä tulee esille (Winnicott, 1963, 254).

Noin kolmasosalla käytöshäiriödiagnoosin saaneista lapsista on havaittavissa tunnekylmiä piirteitä (Laajasalo, 2016, 150). Tunnekylmyys pahentaa lapsen häiriökäytöstä, jonka vuoksi tunnekylmien lasten auttaminen on haastavaa (Aronen & Lindberg, 2016, 259). Tunnekylmät lapset eivät ole muiden käytöshäiriöisten lasten tavoin impulsiivisia tai helposti malttinsa menettäviä oppilaita, vaan he toimivat usein suunnitelmallisesti ja kykenevät julmaankin kiusaamiseen ja hyväksikäyttöön. Toimivan itsehillinnän ja tunteidenhallinnan vuoksi heidän antisosiaalisen käytöksensä havaitseminen voi olla haastavaa. (Laajasalo, 2016, 150.) Tunnekylmä lapsi arvostaa mentalisaatiotaitojaan, sillä niiden ansiosta lapsi voi hyötymään enemmän muista

ihmisistä, minkä lisäksi hän kykenee julmempaan kiusaamiseen ja manipuloimiseen (Shemmings & Shemmings, 2011, 135). Tunnekyllämyyden vuoksi lapsi ei koe myötätuntoa muita ihmisiä kohtaan tai katumusta vääristä teoistaan, minkä vuoksi lapsi voi omantuntonsa puolesta toimia ICD-10 käytöshäiriödiagnoosin kohtien mukaisesti. Erityisesti tunnekyllämyys lisää riskiä *“vilpillisyys ja varkaus”* kohdan toteutumiselle. (Aronen & Lindberg, 2016, 256.)

4.5 Käytöshäiriön taustalla oleva masennus

Masennus on yleinen käytöshäiriödiagnoosin oheissairaus (Aronen & Lindberg, 2016, 255). Lapsuuden masennus ei näy masentuneiden aikuisten tavoin ainoastaan alakuloisuutena ja vakavuutena, vaan se voi tulla esille myös aggressiivisena, levottomana tai muilla tavoilla häiritsevänä käyttäytymisenä. Pienillä lapsilla masennuksen aiheuttama ahdistus voi näkyä esimerkiksi lapsen puheissa ja leikeissä, joissa korostuu itsensä tai muiden vahingoittaminen, tai itse-rakkaana ja rehvakkaana käyttäytymisenä. (Karlsson, Marttunen & Kumpulainen, 2016, 295-297.)

Masennuksen yhteys lapsen häiriökäyttöön voi olla yleisempää kuin yleisesti oletetaan ja esimerkiksi Puuran (1998) tutkimuksessa on käynyt ilmi, että vanhempien on helpompi havaita lapsen häiriökäyttäytyminen, kuin häiriökäytöksen takana oleva masennus. Puura epäilee käytöshäiriön ja masennuksen olevan saman ongelman eri oireet, sillä käytöshäiriöisten lasten haastattelussa korostui heidän kokemansa masennus ja ahdistus, eikä niinkään häiriökäytös. (Puura, 1998, 82.)

Lapsuudessa koetun masennuksen suurin riskitekijä liittyy vanhempien toimintaan sekä lapsen ja vanhemman välisen kiintymyssuhteen laatuun (Tamminen, 2010, 628). Masennuksen uskotaan johtuvan yksilön kokemasta liian suuresta tai liian pitkään kestäneestä stressistä. Vanhemman käytöksellä on suuri vaikutus lapsen stressitasoon ja lapsi tarvitsee paljon hoivaa vanhemmiltaan, jotta stressitaso ei pysyisi pitkiä aikoja korkeana. (Karlsson, Marttunen & Kumpulainen, 2016, 298.) Tamminen (2010, 628) muistuttaakin, että lapsuuden masennus olisi tärkeä hoitaa ajoissa, sillä lapsuudessa alkanut masennus lisää myöhemmin riskiä koulusta putoamiselle, teiniraskaudelle, syrjäytymiselle, päihteiden väärinkäytölle, rikollisuuteen sekä itsetuhoisuuteen.

Masennuksen aiheuttamat kyllästyneisyyden ja mitättömyyden tunteet voivat lisätä riskialtista käyttäytymistä ja pienentää lapsen kynnystä rikkoa yhteisön sääntöjä ja normeja (Karlsson,

Marttunen & Kumpulainen, 2016, 295, 296). Yhteisön normien ja sääntöjen tietoisesta rikkomisesta vuoksi lapsi voi herkemmin toimia ICD-10 käytöshäiriö luokitusten mukaisesti. Varhaisnuorilla masennus voi näkyä seksi- ja päihdekokeiluina, sillä esimerkiksi päihteet voivat olla tapa turruttaa kyllästyneisyyden, mitättömyyden ja ahdistuksen tunteet sekä saada hetkellinen hyvinvoinnin tunne. (Karlsson, Marttunen & Kumpulainen, 2016, 297; Äärelä, 2012, 181.) Päihteiden käyttö lisää riskiä käytöshäiriödiagnoosin saamiselle, sillä päihteiden alaisuudessa tehdään usein kaikista harkitsemattomimmat teot (Niemelä, 2016, 312).

5 Turvattoman kiintymyssuhteen vaikutus lapsen ajatusmaailman muodostumisessa

Lapsi ammentaa tietoa maailmasta ja itsestään vanhempiensa avulla, jonka vuoksi lapsen ja vanhemman välisen kiintymyssuhteen laadulla on suuri merkitys lapsen maailmankuvan muodostumiselle (Hughes, 2011, 20; Siegel, 2012, 53). Tässä luvussa tarkastellaan kiintymyssuhteen vaikutusta lapsen tapaan tulkita maailmaa, muita ihmisiä, itseään sekä selvitetään miten nämä asiat vaikuttavat lapsen moraalien kehittymiseen.

5.1 Lapsen maailmankuva

Varhaiset muistot ovat merkittäviä, sillä niiden perusteella lapsi luo joko negatiivisia tai positiivisia tulkintoja tapahtumista ja ympäristöstä. Kaksi lasta voi tulkita saman tilanteen hyvin eri tavoilla, riippuen heidän aikaisemmista elämäkokemuksistaan. Tapa tulkita ympäristöä vaikuttaa myös siihen minkälaisiksi uudet muistot muodostuvat ja pidemmän päälle se vaikuttaa myös lapsen maailmankuvan muodostumiseen. Varhaisista muistoista muodostuu positiivisia, jos vanhempi kykenee vastaamaan lapsen fyysisiin ja emotionaalisiin tarpeisiin. (Siegel, 2012, 132 ja 139.) Turvallisen vanhemman läsnäolon ansioista lapselle syntyy turvallinen kuva vanhemmastaan ja hän uskoo vanhemman olevan helposti saatavilla, huolissaan hänestä, ymmärtävän häntä sekä kykenevän reagoimaan kaikkiin hänen tarpeisiinsa oikein (Pearce, 2009, 59). Siegel (2012, 91) on havainnut, että lapsen oppiessa luottamaan vanhempiinsa hänen on myös helpompi luottaa ympäristöön ja muihin ihmisiin.

Varhaisten muistojen ollessa negatiivisia lapsi näkee maailman julmana ja pelottavana paikana. Vihamieliseen maailmaan uskomisen herkistää lapsen huomaamaan vihamielisiä viestejä ympäristöstä, jonka lisäksi lapsi voi myös tulkita ystävälliset viestit vihamieliseksi. (Moilanen, 2004, 269.) Tämän vuoksi lapsi ei uskalla tutkia ympäristöään ja lamaantuu ympäristön haasteista epäonnistumisen pelon vuoksi. Kykenemättömyys toimia ympäristössä heikentää lapsen kykyä sopeutua yhteiskuntaan ja yhteisön ulkopuolelle jääminen taas pienentää kynnystä rikkoa yhteisön normeja ja sääntöjä vastaan. (Pearce, 2009, 60.)

Organisoimattomassa kiintymyssuhteessa elävällä lapsella voi olla vääristynyt kuva muista ihmisistä, sillä negatiivisten hoitokokemusten vuoksi lapsi voi uskoa muiden ihmisten olevan samanlaisia kuin hänen vanhempansa (Siegel, 2012, 144). Lapsi siis näkee muut ihmiset vanhem-

piensa tavoin epäluotettavina, piittaamattomina, vaarallisina sekä kykenemättöminä vastamaan hänen tarpeisiinsa, eikä hän usko muiden ihmisten välittävän hänen tarpeistaan ja tunteistaan. Lapsen pitäessä muita ihmisiä epäluotettavina ja uskoessa, että hän voi luottaa vain itseensä, hänelle voi syntyä tarve hallita muita, esimerkiksi kontrolloimalla heidän ajatuksiaan, tunteitaan ja käyttäytymistään. (Pearce, 2009, 33, 36 ja 73.)

Organisoimattomassa kiintymyssuhteessa elävät lapset ovat eläneet perheessä, jossa heidän tarpeisiinsa ei ole vastattu, minkä vuoksi lapselle on syntynyt suurempi huoli siitä, miten hän saa omat tarpeensa tyydytetyksi. Koska lapsi ei kykene luottamaan muihin kuin itseensä, hän ei halua ilmaista tarpeitaan puheen avulla, vaan käyttää mieluummin manipulointia sekä muiden kontrollointia saadakseen haluamansa. Lapsen epäluottamus muiden ihmisten kykyyn auttaa häntä sekä korostunut huoli omien tarpeiden tyydyttämisestä saa lapsen turvautumaan kyseenalaisiin keinoihin, kun hän pyrkii täyttämään tarpeensa. (Pearce, 2009, 33, 34 ja 61.) Tämän vuoksi lapsella on suurempi riski toimia ICD-10 luokituksen “*vilpillisyys ja varkaus*” kohdan mukaisesti ja saada käytöshäiriödiagnosi (Aronen & Lindberg, 2016, 256).

5.2 Lapsen kuva itsestään

Vanhempien tapa huomioida lapsen tarpeet sekä kyky rohkaista lasta vaikuttaa lapsen käsitykseen hänen omasta persoonastaan (Siegel, 2012, 60 ja 110). Lapsi kokee vanhempiensa kunnioittavan häntä ja välittävän hänestä, kun vanhemmat tietävät lapsensa vahvuudet sekä tuovat ne myös lapsensa tietoon (Winnicott, 1950, 178). Lapsen kokiessa, että hänen vanhempansa hyväksyvät hänet sellaisena kuin hän on, lapsi uskaltaa tutkia omaa mieltään, jolloin lapsen kokemukset perheessä ja perheen ulkopuolella voivat yhdistyä eheäksi ja kehittyväksi itsetuntemukseksi (Hughes, 2011, 18 ja 25).

Vanhempien kaltoinkohtelun tai laiminlyönnin vuoksi organisoimattomassa kiintymyssuhteessa elävä lapsi voi tulla johtopäätökseen, ettei hänen vanhempansa rakasta häntä. Lapsi ei osaa syyttää vanhempiaan kokemistaan vääryyksistä, vaan olettaa vanhempien toiminnan johtuvan hänen omasta huonoudestaan ja pahuudestaan. Tällöin lapsi voi kehittää negatiivisen kuvan itsestään, arvostaan, henkilökohtaisista saavutuksistaan, kyvyistään ja pätevyyydestään. (Shemmings & Shemmings, 2011, 36, 138 ja 203.) Usko omasta huonoudesta saa lapsen kokemaan, että hän kuuluu yhteisönsä marginaaliin, minkä vuoksi hänen on vaikeaa välittää yhteisön normeista ja säännöistä, mikä taas pienentää kynnystä rikkoa sääntöjä ja normeja (Pearce,

2009, 57). Jos lapsi uskoo olevansa paha hän reagoi herkemmin ahdistuksen tunteeseen aggressiivisella, tuhoavilla, petkuttavilla, vilpillisillä sekä muilla häiritsevillä tavoilla. Ajan myötä lapsi voi tottua käyttäytymään yhteisten normien vastaisesti ja siitä voi muodostua lapselle tuttu ja turvallinen toimintatapa, minkä vuoksi sosiaalisesti hyväksyttävä käytös voi muuttua lapselle pelottavaksi. Lapsi voi esimerkiksi kieltäytyä osallistumasta mukavaltakin kuulostavaan sosiaalisesti hyväksyttävään toimintaan, koska pelkää ettei osaa toimia odotusten mukaisesti. (Shemmings & Shemmings, 2011, 21 ja 126.) Omaan pahuuteensa uskovalla lapsella on pienempi kynnys toimia kaikkien ICD-10 luokitusten mukaisesti, mutta koska hän luulee olevansa luonteeltaan paha, hän voi toimia herkemmin etenkin ICD-10 kohtien *“vilpillisyys ja varkaus”* tai *“vakavan sääntöjen rikkominen”* mukaisesti (Aronen & Lindberg, 2016, 256).

5.3 Moraalin kehittyminen

Keinäsen, Aunolan, Lerkkasen, Poikkeuksen, Nurmen ja Kiurun (2011) mukaan lapset oppivat todennäköisemmin ymmärtämään käyttöksensä seuraukset sekä näkemään asioita muiden ihmisten näkökulmasta, jos vanhemmat, rajojen asettamisen lisäksi, osoittavat lapselleen arvostusta ja välittämistä (Keinänen, Aunola, Lerkkanen, Poikkeus, Nurmi & Kiuru, 2011, 7 ja 9). Ne lapset, jotka kokevat olevansa vanhemmilleen rakkaita tulevat onnelliseksi tuottaessaan vanhemmilleen iloa ja saadessaan heiltä kiitosta. Halu tehdä läheiset onnelliseksi tukee empatian ja omantunnon kehittymistä. (Moilanen, 2004, 269.)

Ilman rakkautta ja kunnioitusta jääneiden lasten on haastavaa rakastaa tai arvostaa muita ihmisiä, jonka vuoksi muiden ihmisten on vaikeaa vaikuttaa lapsen ajatusmaailmaan tai käyttäytymiseen (Hughes, 2011, 18; Pearce, 2009, 58). Jos lapsi ei ole oppinut arvostamaan muita ihmisiä, hän ei myöskään koe huonoa omatuntoa moraalittomista ajatuksistaan tai teoistaan. Tämän vuoksi lapsi ei ota ympäristön asettamia vaatimuksia huomioon, vaan toimii mieluummin omien impulssiensa vietävänä. (Winnicott, 1966, 109.) Yhteisten sääntöjen ja normien jäädessä lapselle arvottomaksi lapsi on alttiimpi ICD-10 käytöshäiriö luokitukseen kuuluvalla häiriökäytökselle (Pearce, 2009, 58).

6 Turvattomassa kiintymyssuhteessa elävän lapsen tietoinen häiriökäyttäytyminen

Häiriökäyttäytyminen ei ole aina vain kehitysviivästymistä tai negatiivisesta maailmankuvasta aiheutuvaa osittain tiedostamatonta käytöstä, vaan lapsi voi myös tietoisesti rikkoa yhteisön normeja ja sääntöjä. Tässä luvussa käsiteltävän tietoisin häiriökäytöksien takaa löytyy usein tiedostamattomia ominaisuuksia, kuten lapsen alitajuinen halu suojella häiriökäytöksellä tunteitaan ja itsetuntoaan tai pyrkimys saada apua kehityksensä tueksi sekä yritys lieventää ahdistuksen tunnetta purkamalla sitä ympäristöön.

6.1 Häiriökäytös antaa lapselle liikkumatilaa

Äärelä (2012) on tuonut tutkimuksessaan esille, että osa häiritsevästi käyttäytyvistä lapsista voi yrittää sopeutua koulun sääntöihin ja normeihin, mutta turvattoman kiintymyssuhteen aiheuttamien kehitysviivästymien, kuten esimerkiksi heikon tunteidenhallinnan tai itsehillinnän vuoksi sopeutuminen on heille hyvin hankalaa. Epäonnistuneet yritykset sopeutua koulun toimintatapoihin ja yrityksistä saatu negatiivinen palaute voi lannistaa lasta ja heikentää lapsen itsetuntoa. (Äärelä, 2012, 146-148 ja 206.) Lapsi voi yrittää suojella heikentynyttä itsetuntoa päättämällä, ettei enää yritä noudattaa koulun toimintatapoja, jotta epäonnistumisista saatu negatiivinen palaute ei satuttaisi häntä (Kauffman & Landrum, 2004, 73 ja 336).

Lapsen kokiessa kuuluvansa yhteisön marginaaliin, hän voi alkaa etsimään sosiaalista hyväksyntää muista marginaaliin kuuluvista ihmisistä ja liittyä esimerkiksi jengiin eli muiden yhteisön normeja ja sääntöjä rikkovien lasten joukkoon (Winnicott, 1947, 65). Jengit voivat parantaa lapsen itsetuntoa, sillä jengeissä arvostetaan lapsen taipumusta toimia yhteisön sääntöjen ja normien vastaisesti. Tämän vuoksi jengi voi olla lapselle ainoa paikka, johon hän kokee sopeutuvansa ja jossa hän tuntee tulevansa hyväksytyksi. (Äärelä, 2012, 183.) Vaikka jengit voivatkin parantaa lapsen itsetuntoa ne voivat myös lisätä lapsen häiriökäyttäytymistä, sillä ympäristön arvot vaikuttavat yksilön arvojen muodostumiseen. Jengeissä yhteisön normeja ja sääntöjä rikkovat yksilöt ovat hakeutuneet yhteen ja täten muodostavat ilmapiirin, jossa he vahvistavat toinen toistensa häiriökäyttäytymistä. (Kauffman & Landrum, 2004, 239.) Tämän vuoksi jengiin kuuluva lapsi voi rikkoa ICD-10 luokituksesta myös sellaisia kohtia, joita on aiemmin pyrkinyt noudattamaan (Aronen & Lindberg, 2016, 256).

Lapsen aggressiivinen käytös ei aina johdu heikosta tunteidenhallinnasta, vaan se voi olla myös lapsen tietoinen tapa pyrkiä kontrolloimaan ympäristöään sekä saada tarpeensa täytetyksi. Epäsosiaalisessa toveripiirissä lapsi voi parantaa asemaansa aggressiivisella käyttäytymisellä, jonka vuoksi lapsi voi oppia vahvistamaan itsetuntoaan ja identiteettiään aggressiivisen käytöksen avulla. (Aronen & Lindberg, 2016, 263.) Lapsi on voinut oppia tietoisesti aggressiivisen käytöksen perheestään, sillä aggressiivisuus voi olla lapsen ainoa keino saada valtaa kaltoinkohteleviin vanhempiinsa ja täten parantaa asemaansa perheessä (Shemmings & Shemmings, 2011, 63). Toisaalta lapsi on voinut myös tarkkailla esimerkiksi toisen vanhempansa tapaa pitää perhettä vallassaan aggressiivisuuden avulla, jonka vuoksi lapsi pyrkii toimimaan vanhempansa tavoin perheen ulkopuolella (Aronen & Lindberg, 2016, 263).

6.2 Pahan olon purkaminen ympäristöön ja tiedostamaton avun pyytäminen

Organisoimattomassa kiintymyssuhteessa elävät lapset voivat kokea jatkuvaa ahdistuksen tunnetta vanhempiensa emotionaalisen etäisyyden sekä ennustamattoman käyttäytymisen vuoksi. Koska lapset eivät voi hakea vanhemmiltaan turvaa ja lohdutusta päästäkseen eroon ahdistuksesta, lapsi voi joutua patoamaan ahdistusta ja täten myös tottumaan jatkuvaan ahdistuksen tunteeseen. (Shemmings & Shemmings, 2011, 27.) Lapsen on raskasta elää jatkuvassa ahdistuksen tunteessa, jonka vuoksi hän voi purkaa pahaan oloaan muihin ihmisiin häiriökäyttäytymisen muodossa (Winnicott, 1971, 225). Erityisesti pojilla on yleistä tuoda heidän oma sisäinen paha olonsa esille häiriökäyttäytymisen avulla (Kauffman, 2004, 260). Pahan olon purkaminen voi tapahtua kotiympäristössä, mutta monet lapset purkavat pahaan oloaan erityisesti kouluympäristöön, sillä koulu voi olla lapselle ainoa turvallinen ympäristö, jossa lapsi uskaltaa tuoda pahan olonsa esille häiriökäytöksen muodossa (Äärelä, 2012, 258).

Lapsi voi ymmärtää satuttavansa läheisiään häiriökäytöksellään, mutta hän ei kykene antamaan käyttökselleen muuta selitystä, kuin sisäisen pahan olon sekä selittämättömät vihan tunteet (Äärelä, 2012, 248). Lapsi ei ymmärrä tuntemansa vihan ja ahdistuksen johtuvan vanhempien laiminlyönnistä tai kaltoinkohtelusta, sillä lapsen on vaikeaa myöntää, että vanhempi, jonka olisi pitänyt rakastaa häntä ja huolehtia hänestä on kaltoinkohdellut tai laiminlyönyt häntä. Toisaalta lapsi ei välttämättä edes osaa tiedostaa, että häntä on laiminlyöty tai kaltoinkohdeltu, koska hän ei ole koskaan elänyt turvallisessa kiintymyssuhteessa. Lapsen epäsopiva tapa tuoda ympäris-

tölleen ilmi, että hänellä on paha olla voi johtaa siihen, että ensimmäisenä lapselle diagnosoidaan käytöshäiriö ja vasta myöhemmin huomataan käytöshäiriön taustalla olevia tekijöitä. (Shemmings & Shemmings, 2011, 37.)

Lapsi voi myös yrittää tulla nähdyksi häiriökäytöksellään sekä toivoa, että joku välittäisi hänestä ja auttaisi häntä (Winnicott, 1964, 260). Huolenpidon ja välittämisen lisäksi, lapsi voi myös kaivata, että ympäristö asettaisi hänen käytökselleen rajat (Äärelä, 2012, 193). Ilman rajoja elänyt lapsi voi kokea olonsa turvattomaksi, jonka vuoksi hän pyrkii hallitsemaan muita ihmisiä luodakseen ennustettavan ympäristön. Lapsi voi myös elää impulsiivisesti ja rikkoa ympäristön sääntöjä, jotta joku muu asettaisi hänen käytökselleen rajat. Johdonmukaiset ja selkeät rajat luovat lapselle turvallisuuden tunteen ja osoittavat aikuisen välittävän hänestä. (Pearce, 2009, 71.)

Pearce (2009) tuo esille, että lapsi ei osaa pyytää suoraan apua pahaan oloonsa, sillä vanhempien laiminlyönnin tai kaltoinkohtelun vuoksi lapsella on vaikeaa saada huoltaja vastaamaan hänen tarpeisiinsa. Tämän vuoksi lapsi oppii ilmaisemaan tarpeitaan epäsosiaalisilla tavoilla, kuten esimerkiksi häiriökäytöksellä. Koska lapsi ei osaa ilmaista tarpeitaan sosiaalisesti hyväksyttävillä keinoin, hänen häiriökäytökseensä piilotetut avunpyynnöt johtavat usein rankaisuihin tai lapsen häiritsevän käytöksen huomiotta jättämiseen. Tällaisten reaktioiden vuoksi lapsi ei kuitenkaan opi ilmaisemaan tarpeitaan sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla, vaan sen sijaan hänellä vahvistuu ajatus aikuisten välinpitämättömyydestä ja kykenemättömyydestä auttaa häntä. (Pearce, 2009, 34, 46 ja 77.)

Jos lapsen häiritsevä käytös on hänen alitajuinen tapansa pyytää apua kehityksen tueksi ja pahan olon lieventämiseksi, lapsi ei kykene kokemaan huonoa omatuntoa yhteisön sääntöjen ja normien rikkomisesta (Winnicott, 1964, 260). Tämän vuoksi lapsi ei koe ansaitsevansa häiritsevää käytöksestä saatua rankaisua, vaan pitää sitä julmana ja hylkäävänä, jolloin lapsella vahvistuu ajatus siitä, ettei kukaan voi rakastaa häntä. Tämä ajatus lisää lapsen ahdistusta, joka taas lisää riskiä häiriökäyttäytymiseen ja täten myös ICD-10 käytöshäiriödiagnoosin saamiselle. (Pearce, 2009, 34 ja 48.)

6.3 Lapsi pelkää emotionaalista läheisyyttä

Pearce (2009) tuo esille, että miten organisoimattomassa kiintymyssuhteessa elävä lapsi kaipaa elämäänsä turvallista ja emotionaalisesti läsnäolevaa aikuista, mutta samanaikaisesti lapsi voi

kuitenkin pelätä aikuista, joka pyrkii tutustumaan häneen ja tulee emotionaalisesti liian lähelle. Organisoimattomassa kiintymyssuhteessa eläneen lapsen ensimmäiset läheiset ihmissuhteet tuovat lapsen elämään pelkoa ja ahdistusta, jonka vuoksi läheisyys muiden ihmisten kanssa muistuttaa lasta vanhoista pelon ja ahdistuksen tunteista. Lapsi voi pyrkiä suojelemaan itseään ahdistavilta tunteilta ottamalla etäisyyttä liian lähelle tuleviin ihmisiin häiriökäytöksen avulla. (Pearce, 2009, 32, 63 ja 65.)

Organisoimattomassa kiintymyssuhteessa elävän lapsen on vaikeaa uskoa, että kukaan voisi rakastaa häntä, sillä edes hänen omat vanhempansa eivät ole kyenneet rakastamaan häntä. Lapsi pelkää lähellään olevan aikuisen hylkäävän hänet enemmän tai myöhemmin, jonka vuoksi lapsen häiriökäytös voi lisääntyä läheisen ja turvallisen aikuisen seurassa. (Shemmings & Shemmings, 2011, 36 ja 138.) Häiriökäytöksellään lapsi voi testata hylkääkö aikuinen hänet, kun hänen ongelmansa tulevat esille vai kykeneekö aikuinen pysymään hänen luonaan, huolimatta hänen psyykkisistä ongelmistaan ja vääristyneestä maailmankuvastaan. Koska lapsen ongelmat ovat syntyneet rikkinäisessä vuorovaikutuksessa, tulisi ne korjata turvallisen vuorovaikutuksen avulla. Yksikin kannatteleva ihmissuhde, voi tukea lapsen emotionaalisten taitojen kehittymistä ja täten myös parantaa lapsen käytöstä. (Karppinen & Pihlava, 2016, 141 & 142.)

7 Johtopäätökset

Turvaton kiintymyssuhde vaikuttaa lapsen kehitykseen sekä ajatusmaailman muodostumiseen tavoilla, jotka ovat yhteydessä käytöshäiriödiagnoosin saamiseen (Bowlby, 1955, 75). Tämän lisäksi turvattomassa kiintymyssuhteessa elävä lapsi voi oppia käyttämään häiriökäytöstään suojautuakseen kehitysviivästymien sekä vääristyneen ajatusmaailman kivuilta ja ongelmilta (Kauffman & Landrum, 2004, 73 ja 336).

Turvaton kiintymyssuhde heikentää lapsen kykyä ymmärtää muita ihmisiä sekä aiheuttaa ongelmia tunteidenhallinnassa ja itsehillinnässä (Siegel, 2012, 100; Shemmings & Shemmings, 2011, 84; Bowlby, 1955, 59). Mentalisaatio-, tunteidenhallinta- sekä itsehillintä vaikeudet lisäävät riskiä yhteisöön sopimattomalla käytökselle ja täten myös käytöshäiriödiagnoosin saamiselle (Pajulo, Salo & Pyykkönen, 2016, 85; Myllynen, 2014, 48; Shemmings & Shemmings, 2011, 90).

Jos lapsella on vaikeuksia sopeutua yhteisön sääntöihin ja normeihin, hän saa muita useammin negatiivista palautetta ympäristöstään, jonka vuoksi hän kokee muita useammin huonommuuden ja ulkopuolisuuden tunteita. (Äärelä, 2012, 146 & 206). Negatiivisten tunteiden vuoksi lapsi voi alkaa halveksimaan yhteisön arvoja, joka taas pienentää lapsen kynnystä rikkoa tietoisesti yhteisön sääntöjä ja normeja vastaan. (Kauffman & Landrum, 2004, 73 ja 336.) Tunnekylmät ja väärän identiteetin luoneet lapset kykenevät sopeutumaan näennäisesti yhteisöön, mutta heidän ulkoisen sopeutumisensa takaa löytyy suurempia ongelmia, kuin selkeästi oireilevilla lapsilla (Shemmings & Shemmings, 2011, 70; Laajasalo, 2016, 150).

Turvattomassa kiintymyssuhteessa elävät lapset voivat halveksia yhteisöä ja sen normeja jo ennen kuin he ovat saaneet kodin ulkopuoliselta yhteisöltä negatiivista palautetta. Nämä lapset voivat esimerkiksi uskoa muiden ihmisten olevan vanhempiansa tavoin julmia ja välinpitämättömiä, jonka vuoksi he eivät koe tarpeelliseksi kuulua yhteisöön. Koska lapsi ei luota yhteisöön tai muihin ihmisiin, hän voi päättää keskittyä ainoastaan omien tarpeidensa tyydyttämiseen välittämättä siitä, miten se vaikuttaa muihin ihmisiin. (Pearce, 2009, 33, 36 ja 73.) Osa turvattomassa kiintymyssuhteessa elävistä lapsista voi myös perustella varhaislapsuuden kokemuksiinsa omalla pahuudellaan. Omaan pahuuteen uskomisen saa lapsen herkemmin toimimaan omankin moraalisensa vastaisesti ja lapsen tottuessa rikkomaan yhteisön normeja ja sääntöjä vastaan, voi jopa pelätä tilanteita, joissa tulee toimia muiden odotusten mukaisesti. (Shemmings & Shemmings, 2011, 21 ja 126.)

Turvattomasta kiintymyssuhteesta aiheutunut ahdistus ja masennus voi tulla esille häiriökäytöksen muodossa (Äärelä, 2012, 258). Sisäisen pahan olon purkaminen ympäristöön voi olla myös lapsen tapa saada ihmiset näkemään hänet ja auttamaan häntä (Winnicott, 1964, 260). Turvattomassa kiintymyssuhteessa elänyt lapsi usein kaipaa sekä pelkää samanaikaisesti läheisyyttä ja pelko voi vaikuttaa lapsen tapaan toimia läheisten ihmisten kanssa. Pelon vuoksi lapsen käytös voi huonontua, kun hän on läheisten ihmisten seurassa. (Shemmings & Shemmings, 2011, 36 ja 138.)

Lapsen häiritsevistä käytöksistä huolimatta aikuisen on kuitenkin tärkeää pysyä lapsen rinnalla, jotta lapsi alkaisi luottamaan aikuiseen ja hänen kauttaan myös muihin ihmisiin (Karppinen & Pihlava, 2016, 141 & 142). Jos lapsi jää ilman tarvitsemaansa tukea, hänen ongelmansa tulevat uudestaan esille nuoruudessa ja aikuisuudessa erimuotoisina ja jopa vakavimpina. (Puura, 1998, 73). Häiriökäytökseen ja niitä aiheuttaviin riskitekijöihin puuttuminen onkin sekä inhimillistä että taloudellista ennaltaehkäisyä. (Laajasalo, 2016, 148.)

8 Pohdinta

Jokainen lapsi on yksilö ja jokaisen vanhemman ja lapsen kiintymyssuhde on aina erilainen. Turvaton kiintymyssuhde ei siis suoraan aiheuta kehitysviivästymiä ja maailmankuvan vääristymiä, vaan turvaton kiintymyssuhde ainoastaan lisää riskiä kyseisiin ongelmiin. Kehitysviivästymät ja ajatusmaailman muutokset eivät myöskään suoraan aiheuta lapselle käytöshäiriödiagnoosin mukaisia oireita, vaan ne ovat ainoastaan riskitekijänä yhteisön normien ja sääntöjen rikkomiselle. Tämän vuoksi käytöshäiriödiagnoosin saaneiden lasten kanssa työskentelevien aikuisten on tärkeää tuntea lapsi, jotta hän voi tietää, mistä lapsen häiriökäytös johtuu.

Kandidaatintyön aineistokeruumenetelmänä oli narratiivinen yleiskatsaus, joten tulokset eivät ole yleistettävissä. Työssä pyrittiin arvioimaan kriittisesti kirjallisuutta ja etsimään aiheesta monipuolisesti tietoa, mutta systemaattisen menetelmän puuttumisen vuoksi työn luotettavuutta ei voi varmistaa. Luotettavuusriskistä huolimatta kandidaatintyöksi valittiin narratiivinen yleiskatsaus, sillä tutkimuskysymyksiin vastaamiseen tarvittiin laajasti eri alojen kirjallisuutta, joiden etukäteen määrittelemisen on hankalaa.

Työtä varten kerättiin aluksi lähdeaineisto, jossa oli aiheeseen oleellisesti liittyvää kirjallisuutta ja aineistoa täydennettiin jatkuvasti työn edetessä. Lähdekirjallisuudessa oli huomioitavaa, että vanhoissa lähteissä esitetyt teoriat ja tukikeinot liittyen lapsen häiriökäyttöön korostuivat uudestaan uusimmissa lähteissä. Työssä pyrittiin kuitenkin löytämään vanhempien lähteiden näkökulmiin tietoa myös uudemmissa lähteistä, jolla pyrittiin varmistamaan, ettei kandidaatintyöhön tule vanhentunutta tietoa.

Kandidaatintutkielma voi olla hyödyksi käytöshäiriödiagnoosin saaneiden lasten kanssa työskenteleville aikuisille. Kouluhenkilökunnan ymmärtäessä, miten rikkinäinen kiintymyssuhde vaikuttaa lapsen kehitykseen ja ajatusmaailmaan sekä miksi se lisää riskiä käytöshäiriödiagnoosiin, he voivat oppia ymmärtämään lasta paremmin. Ymmärtäessään lapsen tilanteen, voi aikuisen olla helpompaa tutustua lapseen ja oppia näkemään lapsen häiriökäytöksen takana olevat positiiviset ominaisuudet.

Jos lapsen käytöshäiriö johtuu turvattomasta kiintymyssuhteesta, interventiot, jotka perustuvat palkitsemiseen, keuhihin ja rankaisuihin, toimivat harvemmin. Silloinkin kuin kyseisillä toimintatavoilla saadaan vähennettyä lapsen häiritsevää käytöstä, ne eivät kuitenkaan tue käytöshäiriön taustalla olevia sosioemotionaalisia vaikeuksia, jonka vuoksi ne vain siirtävät lapsen

ongelmia seuraavalle kouluasteelle tai yhteiskunnan ongelmaksi. Varhainen puuttuminen on tärkeää, sillä mitä vanhemmaksi yksilö kasvaa sitä vaikeampaa häntä on auttaa.

Turvallisessa kiintymyssuhteessa elänyt lapsi on oppinut kunnioittamaan vanhempiaan ja vanhempien kunnioituksen kautta hänelle on syntynyt myönteinen kuva myös muista aikuisista. Koska turvallisessa kiintymyssuhteessa elävä lapsi luonnostaan kunnioittaa kouluhenkilökuntaa, hän tulee surulliseksi, jos saa heiltä moitteita ja iloiseksi kun saa heiltä kiitosta.

Turvattomassa kiintymyssuhteessa elänyt lapsi ei ole saanut kokea kenenkään välittävän hänestä, jonka vuoksi hänen on vaikeaa välittää muista. Jos lapsi ei välitä muista ihmisistä, hän ei myöskään välitä kouluhenkilökunnalta saamistaan moitteista tai hyvästä palautteesta. Tämän vuoksi turvattomassa kiintymyssuhteessa elävän lapsen tuen on alettava lapsen tutustumisella. Positiivinen palaute voi auttaa lapsen tutustumisessa, mutta palaute ei saa keskittyä liikaa lapsen ulkoiseen käytökseen, sillä lapsi voi negatiivisen maailmankuvansa vuoksi aistia, että positiivista palautetta käytetään hänen häiriökäytöksensä vähentämiseen. Ulkoisen käytöksen sijasta aikuisen tulisi antaa positiivista palautetta lapsen persoonallisuuden piirteistä, sillä tämä osoittaa lapselle, että aikuinen näkee hänen häiriökäytöksestään huolimatta lapsen positiiviset ominaisuudet, joita lapsi ei välttämättä itsekkään näe. Turvattomassa kiintymyssuhteessa eläneet lapset ovat usein hukassa oman identiteettinsä kanssa, sillä heillä on vähän kokemuksia, joissa he olisivat tulleet hyväksytyksi omana itsenään.

Lapsen positiivisten ominaisuuksien esille tuomista tärkeämpää on kuitenkin tarjota lapselle kokemuksia kuulluksi tulemisesta ja lapsen kunnioittamisesta. Lapsen alkaessa luottamaan aikuiseen, hänelle syntyy myös suurempi halu toimia aikuisen odotusten mukaisesti ja tällöin aikuisen antama positiivinen palaute alkaa merkitsemään lapselle enemmän. Lapsen oppiessa luottamaan yhteen aikuiseen, hän alkaa näkemään myös muissa ihmisissä hyviä ominaisuuksia ja täten oppii luomaan aitoja ihmissuhteita, myös muiden ihmisten kanssa.

Pienillä arjen teoilla voi olla suuri merkitys lapsen tutustumisessa ja hänen sosioemotionaalisten taitojensa tukemisessa. Esimerkiksi lapsen kuulumisten kysyminen ja tavalliset arkipäivän keskustelut voivat osoittaa lapselle, että hänen näkemyksensä eri asioista ovat tärkeitä ja hän on arvokas omana itsenään. Jatkotutkimuksena olisikin mielenkiintoista selvittää väheneekö lapsen häiriökäytös, jos joku kouluhenkilökunnasta kysyy lapselta säännöllisesti kuulumisia sekä pyrkii keskustelemaan lapsen kanssa erilaisista lapselle tärkeistä arkipäivän asioista. Jos

jatkotutkimuksesta selviäisi, että tällainen toiminta tukisi oppilaan sosioemotionaalisten taitojen kehittymistä, osoittaisi se, että luokassa toimivalle henkilökunnalle tulisi järjestää tarpeeksi aikaa luokkansa lasten huomioimiseen.

Turvattomasta kiintymyssuhteesta aiheutuvat ongelmat ovat monimuotoisia ja niistä kärsivät lapset voivat olla vaikeasti autettavissa. Aikuisen turvallinen läsnäolo on kuitenkin tärkeää jokaiselle lapselle ja jokainen lapsi ansaitsee ihmisen, joka osoittaa turvallisella läsnäolollaan arvostavansa ja välittävänsä lapsesta. Vain näin lapsi voi nähdä oman arvonsa sekä oppia luottamaan muihin ihmisiin ja ympäröivään maailmaan.

Lähteet

- Allen, J., Fonagy, P. & Bateman, A. (2008). *Mentalizing in clinical practice*. Lontoo: American psychiatric publishing.
- Aronen, E. & Lindberg, N. (2016). Lasten ja nuorten käytöshäiriöt. Teoksessa: Kumpulainen, K., Aronen, E., Ebeling, H., Laukkanen, E., Marttunen, M., Puura, K. & Sourander, A. (toim.) *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria*. (254-263). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Aro, T., Laakso, M-L. & Närhi, V. (2007). TOMERA – Toiminnanohjauksen ja itsesätelyyn kehityksen tukeminen päivähoitossa. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti*. 2(2). (11-19). Haettu osoitteesta: https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2016/09/aro2_2007.pdf
- Aveyard, H. (2014). *Doing a Literature Review in Nursing, Health and Social Care*. Englanti: Open University Press.
- Bowlby, J. (1955). *Child Care and the Growth of Love*. Lontoo: Penguin Books
- Freud, S. (1981). *Johdatus psykoanalyysiin*. (Suom. E. Puranen). Jyväskylä: Gummerus.
- Hentilä, S., Ellonen, N., Paavilainen, E., Kääriäinen, J. & Koivula, T. (2010). Pieniin lapsiin kohdistuvat kaltoinkohtelut vanhempien kuvaamana. *Janus: sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*. 18 (3). (260-276). Haettu osoitteesta: <https://journal.fi/janus/article/view/50572/15320>
- Hughes, D. (2011). *Kiintymyksen vanhemmuus – Toimivuutta kasvatukseen*. Tampere: PT-Kustannus.
- Karlsson, L., Marttunen, M. & Kumpulainen, K. (2016) Lasten ja nuorten masennus. Teoksessa: Kumpulainen, K., Aronen, E., Ebeling, H., Laukkanen, E., Marttunen, M., Puura, K. & Sourander, A. (toim.) *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria*. (295-303). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Karppinen, A. & Pihlava, P. (2016). Turvallinen vuorovaikutus kasvun ja oppimisen perustana. Ahtola, A. (toim.) *Psyykinen hyvinvointi*. (115-146). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Karppinen, S. (1999). Lapsen henkilökohtainen hoito ja huolenpito lastensuojelulaitoksessa: omahoitajamenetelmä. Teoksessa: Tervonen-Arnkil, K. (toim.) *Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa*. (14-20). Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.

- Karppinen, S. (1999). Perhetyö lastensuojelulaitoksissa. Teoksessa: Tervonen-Arnkil, K. (toim.) *Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa*. (71-76). Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.
- Kauffman, J. (2005). Characteristics of emotional and behavioral disorders of children and youth. New Jersey: Pearson/Merrill Prentice Hall.
- Keinänen, R., Aunola, K., Lerkkanen, M-K., Poikkeus, A-M., Nurmi, J-E. & Kiuru, N. (2011). Vanhemmuustyylien merkitys taidoiltaan erilaisten lasten sosiaalisessa kompetenssissa.
- Komulainen, J. (2011). Tautiluokitus ICD-10. 3. painos. Mikkeli: StMichel Print.
- Laajasalo, T. (2016). Hiljennä häirikkö hyvällä — tutkittua tietoa käytösongelmien ehkäisystä. Ahtola, A. (toim.) *Psyykinen hyvinvointi*. (147-168). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lehto-Salo, P. (2014). Käytöshäiriöt lastensuojelulaitoksiin sijoitettujen nuorten ongelmana: yhteishoidon avulla eheämpään aikuisuuteen. Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti. 3 (4). (45-51). Haettu osoitteesta: <https://bulletin.nmi.fi/article/kaytoshairiot-lastensuojelulaitoksiin-sijoitettujen-nuorten-ongelmana-yhteishoidon-avulla-eheampaan-aikuisuuteen/>
- Medeleine, D. & Wallbridge, D. (1985). Äidin ja lapsen mysteeri — Winnicottin psykoanalyytin ajattelu. (Suom. S. Högglund & L. Ketola). Espoo: Amer-yhtymä Oy Weilin + Göös kirjapaino.
- Moilanen, I. (2004). Käytöshäiriöt. Teoksessa: Moilanen, I., Räsänen, E., Tamminen, T., Almqvist., Piha, J. & Kumpulainen, K. (toim.) Lasten- ja nuorisopsykiatria. (265-274). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Niemelä, S. (2016). Päihteet ja päihdehäiriöt sekä muut riippuvuudet. Teoksessa: Kumpulainen, K., Aronen, E., Ebeling, H., Laukkanen, E., Marttunen, M., Puura, K. & Sourander, A. (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. (310-317). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Opetushallitus. (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.
- Pajulo, M., Salo, S. & Pyykkönen, N. (2016). Mentalisaatio ja reflektiivinen funktio. Teoksessa: Kumpulainen, K., Aronen, E., Ebeling, H., Laukkanen, E., Marttunen, M., Puura, K. & Sourander, A. (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. (81-88). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Pearce, C. (2009). A Short Introduction to Attachment and Attachment Disorder. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers.

- Puura, K. (1998). What children tell and adults notice — Psychiatric disturbances among Finnish children. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.
- Raaska, H. & Sinkkonen, J. (2016). Lapsuuden kiintymyssuhdehäiriöt. Teoksessa: Kumpulainen, K., Aronen, E., Ebeling, H., Laukkanen, E., Marttunen, M., Puura, K. & Sourander, A. (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. (233-236). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Salminen, A. (2011). Mitä on kirjallisuuskatsaus? - Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja
- Shemmings, D, & Shemmings, Y. (2011). Understanding Disorganized Attachment: Theory and Practice for Working with Children and Adults. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers.
- Siegel, D. (2012). The Developing Mind: How Relationships and the Brain Interact to Shape Who We Are. New York: Guilford Press.
- Sinkkonen, J. & Kalland, M. (2016). Vanhemmuus, kiintymyssuhde ja perhe. Teoksessa: Kumpulainen, K., Aronen, E., Ebeling, H., Laukkanen, E., Marttunen, M., Puura, K. & Sourander, A. (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. (75-81). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Sinkkonen, J. (2004). Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. Duodecim-lehti. 15(3). (1866-1873). Haettu osoitteesta: <https://www.duodecim-lehti.fi/lehti/2004/15/duo94437#duo-comments-start>
- Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, R. (2016). Erilaiset kirjallisuuskatsaukset. Teoksessa: Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, R. (toim.) Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä (7-22). Turku: Juvenes Print.
- Tamminen, T. (2010). Lapsen masennus. Duodecim-lehti. 6(6). (627-633). Haettu osoitteesta: <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2010/6/duo98700>
- Tamminen, T. (2004). Vuorovaikutusteoriat. Teoksessa: Moilanen, I., Räsänen, E., Tamminen, T., Almqvist., Piha, J. & Kumpulainen, K. (toim.) Lasten- ja nuorisopsykiatria. (50-52). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim
- Tuompo-Johansson, E. & Toivanen, A. (2015). Lasten psykoanalyttinen ryhmäpsykoterapia. Psykoterapia. 34(1). (3-18). Haettu osoitteesta: http://www.psykoterapia-lehti.fi/tekstit/tuompo_toivanen115.pdf
- Winnicott, D. (1947). Residential management as treatment for difficult children. Teoksessa: Winnicott, D. (toim.) Deprivation and delinquency. (54-72). Lontoo ja New York: Tavistock Publications.

- Winnicott, D. (1950). The deprived child and how he can be compensated for loss of family life. Teoksessa: Winnicott, D. (toim). Deprivation and delinquency. (172-188). Lontoo ja New York: Tavistock Publications.
- Winnicott, D. (1955). Group influences and the maladjusted child: the school aspect. Teoksessa: Winnicott, D. (toim). Deprivation and delinquency. (189-200). Lontoo ja New York: Tavistock Publications.
- Winnicott, D. (1961). Varieties of psychotherapy. Teoksessa: Winnicott, D. (toim). Deprivation and delinquency. (232-240). Lontoo ja New York: Tavistock Publications.
- Winnicott, D. (1963). The psychotherapy of character disorders. Teoksessa: Winnicott, D. (toim). Deprivation and delinquency. (241-255). Lontoo ja New York: Tavistock Publications.
- Winnicott, D. (1965). Dissociation revealed in a therapeutic consultation. Teoksessa: Winnicott, D. (toim). Deprivation and delinquency. (256-282). Lontoo ja New York: Tavistock Publications.
- Winnicott, D. (1966). The absence of a sense of guilt. Teoksessa: Winnicott, D. (toim). Deprivation and delinquency. (106-112). Lontoo ja New York: Tavistock Publications.
- Winnicott, D. (1970). Residential care as therapy. Teoksessa: Winnicott, D. (toim). Deprivation and delinquency. (220-228). Lontoo ja New York: Tavistock Publications.
- Winnicott, D. (1981). Lapsi, perhe ja ympäristö (Suom. H. Inkeri). Espoo: Amer-yhtymä Oy Weilin + Göösin kirjapaino.
- Äärelä, T. (2012). ”Aika paljollon vaikuttaa minkälainen ilime opettajalla on naamalla.” Nuoret vangit kertovat peruskouluvuosistaan. Rovaniemi: University of Lapland, Acta electronica Universitatis Lapponiensis 242. <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/61671>. Haettu 13.2.2019.